

УДК 371.2:796.077.5

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ЯК ЧИННИК ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Марта ЯРОШИК, Галина МАЛАНЧУК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Стаття присвячена проблемам самостійної роботи у вищих навчальних закладах галузі фізичного виховання і спорту. Вивчено ставлення студентів і викладачів Львівського державного університету фізичної культури та Національного університету фізичного виховання і спорту до самостійної роботи. Визначено шляхи поліпшення організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах сфери фізичного виховання і спорту.

Ключові слова: самостійна робота, професійна майстерність, фахівець фізичного виховання, кредитно-модульна система організації навчального процесу.

Постановка проблеми. Розвиток вищої освіти в Україні супроводжується суттєвими змінами, основною метою яких є інтеграція до європейського освітнього простору. Зокрема, в Україні вже реалізується ступенева система підготовки кадрів, поступово впроваджується кредитно-модульна система організації навчального процесу. На думку переважної більшості науковців, ці заходи необхідні для успішного функціонування в умовах ринкових відносин [4, 7].

Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці вимагає прищеплення прагнення і навичок до самонавчання, самовиховання і самовдосконалення впродовж усього активного трудового життя [8]. Тому вагомим чинником у професійному становленні та вдосконаленні майбутнього фахівця є здатність до самостійної роботи над собою під час навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

У контексті сучасних тенденцій в освіті насторожує те, що студенти недостатньо високо оцінюють значущість самостійної роботи для свого професійного зростання, тому незначний відсоток часу приділяють самостійному вивченню навчального матеріалу. З огляду на це, питання щодо проблем самостійної роботи студентів у ВНЗ є актуальним і потребує подальшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що самостійна робота є важливою ланкою в забезпеченні індивідуалізації освітнього процесу в системі вищої освіти [2]. Вона активізує мислення та поведінку, творчість, а також стимулює тих, хто навчається, до відповідальності за прийняття рішень. Самостійна робота має бути певною мірою керована. З одного боку, студентові необхідно надавати достатній рівень свободи в заняттях, а з другого – розуміти, що до свободи та самостійності студенти повинні бути підготовленими [9].

З кожним роком обсяг матеріалу, який потрібно засвоїти майбутньому фахівцеві галузі фізичної культури зростає. Така тенденція вимагає принципово нового підходу до освітнього процесу. У сучасних умовах формування професійної майстерності відбувається переважно у процесі самостійної роботи. Однак рівень цієї майстерності значною мірою обумовлений своєчасністю та правильністю формування її основ у майбутнього фахівця в межах навчального закладу.

Отже, самостійна робота є не тільки засобом оволодіння знаннями, але й засобом формування бажаних рис особистості, її активного намагання до творчості, засобом уміння навчатися.

Мета. Вивчити та узагальнити стан самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів галузі фізичного виховання і спорту.

Завдання.

1. Вивчити ставлення студентів і викладачів Львівського державного університету фізичної культури (ЛДУФК) та Національного університету фізичного виховання і спорту (НУФВіС) до самостійної роботи.

2. Визначити шляхи поліпшення організації самостійної роботи студентів у ВНЗ галузі фізичного виховання і спорту.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел; педагогічні спостереження; соціологічні методи; методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дослідження проводилися на базі ЛДУФК та НУФВіС впродовж 2007–2009 років.

Щоб вивчити студентів ВНЗ галузі фізичного виховання і спорту до самостійної роботи ми опитали першокурсників та викладачів ЛДУФК та НУФВіС. Основним інструментарієм опитування були спеціально розроблені анкети, які складалася з питань різних типів (закриті, напівзакриті, відкриті, шкальні, альтернативні, неальтернативні).

Загалом було опитано 521 особу, серед них 256 першокурсників ЛДУФК та 265 студентів НУФВіС.

Паралельно з опитуванням студентів-першокурсників ми здійснили анкетування їхніх викладачів-кураторів. Загалом було опитано 42 викладача-куратора, які працювали зі студентами-першокурсниками галузевих ВНЗ. Дані, отримані в результаті проведених анкетувань, зіставили для об'єктивного оцінювання.

Оскільки суттєвих розбіжностей у відповідях респондентів не виявлено, ми узагальнили одержані результати опитування.

Результати дослідження та їх обговорення. Анкетування студентів показало, що вони усвідомлюють значущість лекційних, практичних занять та самостійної роботи у процесі навчання та недоцільність їх скорочення. 70 % опитаних вважають, що збільшення часу на самостійну роботу студента сприятиме підвищенню рівня підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Щодо існування залежності між ефективністю самостійної роботи та якістю професійної підготовки студента думки респондентів різнилися. Так, 70 % опитаних першокурсників галузевих ВНЗ вважають, що залежність існує, і оцінюють її $7,5 \pm 0,6$ бала. Лише 6 % стверджують, що залежності немає, та 25 % респондентів важко відповісти, чи вона існує.

Самостійна робота студентів є ефективним напрямом удосконалення навчально-виховного процесу. Вона не лише підвищує якість освітньої діяльності, але й розвиває творчі потенціали студентів, їхнє прагнення до безперервного набуття нових знань, а також враховує пріоритетність інтересів студентів щодо самовизначення та самореалізації [5, 8].

Важливою умовою підвищення ефективності самостійної роботи студентів є її організаційно-методичне забезпечення. Самостійну роботу в межах ВНЗ спрямовують викладачі, результати її перевіряють і коректують, а висновки узагальнюють та доповнюють. Опитування показало, що ефективність самостійної роботи студента залежить передовсім від сформованого у студентів розуміння її необхідності – 30 %, забезпечення студентів навчальними та методичними посібниками – 26 %, базової підготовки студента – 20 %, контролю за виконанням самостійних завдань та діяльності викладачів – 9 та 15 % відповідно.

Не менш важливою умовою виховання здатності студентів до самоосвітньої діяльності є їхня активна роль у процесі вирішення педагогічних завдань, які вимагають самостійного конструювання способів діяльності, їх аналізу та оцінювання. Тобто в основі методики формування професійно-педагогічних умінь студентів має бути закладена ідея безпосередньої систематичної практичної участі у вирішенні конкретних фахових завдань [5].

Самостійна робота у ВНЗ передбачає діяльність студентів із набування навичок самоосвіти, індивідуального стилю діяльності в безперервному процесі поповнення необхідних знань. Без індивідуальних (самостійних) навчальних занять неможливо зробити процес поповнення знань безперервним. У зв'язку з цим положенням, змінюється роль та місце викладача. Він стає насамперед організатором пізнавальної діяльності студентів, своєрідним „детонатором” цього процесу та консультантом.

Для поліпшення організації самостійної роботи студента респонденти ЛДУФК та НУФВіС пропонують такі шляхи: стимулювання самостійної та розумової діяльності студентів за допомогою надання можливості їм захищати свою думку, аргументувати її, використо-

увати надбані знання – $7,9 \pm 1,1$ бала, рівень оцінювання – $7,5 \pm 1,5$ бала; відбір змісту навчального матеріалу (його новизна, наукова і практична цінність) – $7,3 \pm 1,3$ бала; підготовка завдань різної спрямованості та рівня складності – $7,2 \pm 1,5$ бала.

У процесі навчання у ВНЗ відбувається перебудова, подальший розвиток професійно-педагогічної спрямованості особистості. Згодом, під час самостійної професійної діяльності в результаті творчих пошуків удосконалюються фахово-особистісні якості педагога [6].

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів – складна проблема, з якою стикається ВНЗ, впроваджуючи кредитно-модульну систему навчання (КМСН). Ефективність самостійної роботи насамперед залежить від професійної педагогічної майстерності викладачів, яка зумовлена морально-психологічними якостями та іншими складовими особистості [7]. Респонденти зазначили, що при КМСН у викладача мають бути сформовані такі нові вміння: володіння інноваційними технологіями навчання та виховання – 33 %, поглиблене знання предмета – 32 %, організації пізнавальної діяльності студентів – 31 %, а також лідерство та психологічна маніпуляція, належний рівень професійної компетентності та мобільність до змін, які передбачає КМС – 5 %.

Приєднання України до Болонського процесу вимагає підвищеної уваги до самостійної роботи, яка набуває надзвичайного значення в КМС. Оцінка викладачів щодо ефективності самостійної роботи студента доволі низька і становить $6,1 \pm 0,5$ бала: у ЛДУФК – $5,8 \pm 0,4$ бала та $6,4 \pm 0,7$ в НУФВіС. Деяко вища оцінка – $8,0 \pm 0,2$ бала, якщо студент належить до категорії „добрий студент”. Тому викладачам потрібно максимально враховувати психофізіологічні особливості кожного студента, організовувати самостійну роботу, активізувати та вдосконалювати її форми, спрямовувати їх на розвиток творчих здібностей студента.

На думку респондентів, ефективність самостійної роботи насамперед залежить від того, наскільки студенти розуміють її необхідність, від їх забезпечення навчально-методичними посібниками та контролю за виконанням самостійних завдань з боку викладача; діяльності викладача, його роз'яснювальної роботи й сумлінності студента (рис. 1).

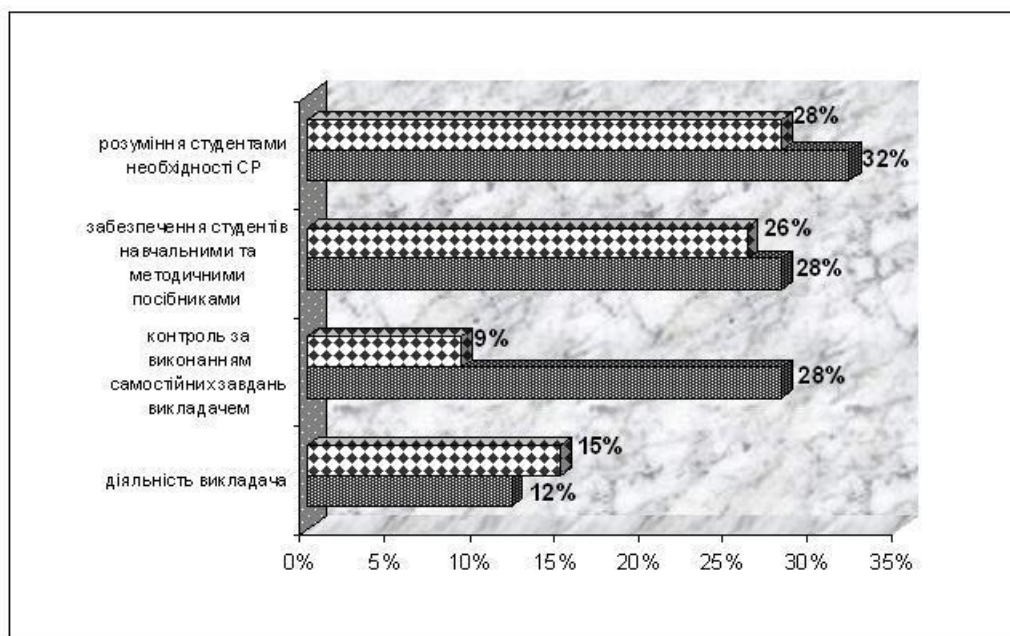

Рис. 1. Порівняльний аналіз факторів впливу на ефективність самостійної роботи студентів:

■ студенти-першокурсники, ■ викладачі-куратори.

Серед чинників, які впливають на ефективність навчання, викладачі-куратори найвище оцінюють мотиви, мету та завдання навчання – $8,9 \pm 0,9$ бала, рівень навчального процесу, який визначається як кваліфікацією, так і рівнем організації, формами і методами навчання –

8,3±1,3 бала, базовий рівень підготовки студента – 8,2±1,3 бала та форму, методи і глибину контролю навчання – 7,5±1,3 бала.

Заслугове на увагу оцінка викладачів щодо шляхів поліпшення організації самостійної роботи студентів: відбір змісту навчального матеріалу (його новизна, наукова і практична цінність, зв'язок із сучасністю) та підготовка завдань для самостійної роботи різної спрямованості й рівня складності – 8,0±1,1 бала (ЛДУФК) та 7,8±1,1 бала (НУФВіС); стимулювання самостійної та розумової діяльності студента за допомогою надання можливості захищати свою думку, аргументувати її, використовуючи набуті знання, – 7,7±1,0 бала (ЛДУФК) та 8,8±0,9 бала (НУФВіС); виконання завдань, які розраховані на вивчення допоміжної літератури, першоджерел, – 7,1±1,2 бала (ЛДУФК) і 8,2±1,0 бала (НУФВіС), здійснення вибору завдань за різним змістом і характером самостійної діяльності – 6,4±1,2 бала (ЛДУФК) та 7,0±1,2 бала (НУФВіС) та рівень оцінювання – 7,5±0,8 бала (ЛДУФК) та 7,8±0,9 бала (НУФВіС). У цьому контексті важливо, щоб викладач упроваджував скеровану самостійну роботу відповідно до її базових методичних принципів, таких як: присутність творчого компонента, поопераційне введення навчальних дій, можливість вибору у процесі виконання кожного етапу роботи і гнучка система зворотного зв'язку, що забезпечує гуманізаційний вплив на студента, створює ефект присутності викладача як партнера рівноправного спілкування.

Розробляти методологічну базу самостійної роботи студентів, на думку кураторів, необхідно відповідно до її основних принципів: зв'язку навчання з практичною діяльністю; систематичності й послідовності, індивідуалізації та свідомої навчально-пізнавальної активності студентів; проблемності, науковості та міцності результатів та відповідності соціально- та індивідуально-психологічних особливостей студентів специфіці навчання. Важливо зазначити, що студенти мають не лише запам'ятати і правильно відтворити засвоєні знання та практичні дії, але й продемонструвати творчий підхід до розуміння та виконання фахових операцій.

Результати проведеного дослідження, спрямованого на вивчення проблем самостійної роботи студентів ВНЗ галузі фізичного виховання і спорту, дозволяють зробити наступні **висновки**:

1. Ставлення більшості студентів і викладачів Львівського державного університету фізичної культури та Національного університету фізичного виховання і спорту до самостійної роботи є позитивним. Аналіз анкетування респондентів галузевих ВНЗ показав наявність взаємозв'язку між самостійною роботою студента та якістю професійної підготовки. Однак, оцінка викладачів ефективності самостійної роботи студента доволі низька і становить 6,1±0,5 бала: у ЛДУФК – 5,8±0,4 бала та 6,4±0,7 у НУФВіС.

2. Згідно з оцінювання викладачів, до основних шляхів поліпшення організації самостійної роботи студентів належать: відбір змісту навчального матеріалу; підготовка завдань для самостійної роботи різної спрямованості й рівня складності; стимулювання самостійної та розумової діяльності студента за допомогою надання можливості захищати свою думку, аргументувати її, використовуючи набуті знання; виконання завдань, які розраховані на вивчення допоміжної літератури, першоджерел; здійснення вибору завдань за різним змістом і характером самостійної діяльності та рівень оцінювання.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування шляхів поліпшення самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів галузі фізичного виховання і спорту.

Список літератури

1. *Берещук М. Я.* Методологія поліпшення ефективності роботи викладачів ВНЗ як основа посилення самостійної роботи студентів / М. Я. Берещук, Ю. П. Бахраєв // Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. – Х., 2004. – С. 3-4.

2. *Войнар Ю.* Розвиток та сучасні тенденції системи підготовки фахівців з фізичної культури в умовах євроінтеграції : монографія / Войнар Ю., Новарецький Д., Глазирін І. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2005. – 184 с.

3. Гужаловский А. А. Проблемы содержания высшего физкультурного образования XXI века / А. А. Гужаловский, К. И. Чорбэ // Человек, здоровье, физическая культура на пороге XXI столетия : материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Брест, 1999. – С. 87-88.
4. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К. : Політехніка, 2003. – 200 с.
5. Каргополов Е. П. Организационно-управленческие основы непрерывного физкультурного образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Е. П. Каргополов. – М., 1992. – 49 с.
6. Костюченко В. Ф. Профессионализм в сфере физической культуры / В. Ф. Костюченко. – СПб. : СПб ГАФК, 1999. – С. 22–26.
7. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посіб. / П. І. Сікорський. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 127 с.
8. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя : монографія / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Х. : [б. в.], 2004. – 69 с.
9. Чичикин В. Т. Теоретические основы формирования профессиональной готовности специалиста в системе физкультурно-педагогического образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / В. Т. Чичикин. – М., 1995. – 33 с.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ СФЕРЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА КАК ФАКТОР ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ

Марта ЯРОШИК, Галина МАЛАНЧУК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Статья посвящена проблемам самостоятельной работы в высших учебных заведениях сферы физического воспитания и спорта. Изучено отношение студентов и преподавателей Львовского государственного университета физической культуры и Национального университета физического воспитания и спорта к самостоятельной работе. Определены пути улучшения организации самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях сферы физического воспитания и спорта.

Ключевые слова: самостоятельная работа, профессиональное мастерство, специалист физического воспитания, кредитно-модульная система организации учебного процесса.

STUDENT'S INDIVIDUAL WORK IN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT AS ELEMENT OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Marta YAROSHYK, Halyna MALANCHUK

Lviv State University of Physical Education

Annotation. Paper is devoted to problems of self education in the universities of higher education establishments specialized in physical education. Attitude of students and lecturers of Lviv State University of Physical Culture and National University of sports and physical education was studied. Defined road-map for improving self educational work of students in higher education establishments specialized in physical education.

Key words: self educational, proficiency, specialist in physical education, credit-modular system of education.